

Tézy na štátne skúšky pre magisterský študijný program

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

LINGVISTIKA

1. Problematika formovania praslovanského základu slovenčiny z pohľadu slavistickej literatúry (historické hypotézy, teórie o homogénnom a nehomogénnom praslovanskom základe slovenčiny, migračno-integračná teória)
2. Charakteristika praslovanského základu slovenčiny z jazykovo-zemepisného hľadiska (západoslovanské a nezápadoslovanské javy v praslovanskom základe slovenčiny – kategorizácia a bližšia charakteristika javov; ich význam pre poznávanie vývinu praslovanského základu slovenčiny)
3. Slovenčina v kontexte slovanských jazykov [charakteristika slovenčiny prostredníctvom súboru jazykových znakov (starobyklých a starších jazykových zmien) v konfrontačnom slovanskom jazykovom rámci, problematika paralelných jazykových javov v slovanských jazykoch]
4. Dynamika jazyka a typy jazykových zmien (akomodačná a asimilačná schopnosť jazykového systému, synchronná a diachrónna dynamika jazyka, procesualnosť – rezultatívnosť, vývojová tendencia – zákon, vývinová premenlivosť slovenského jazyka na príklade substitúcie, multiplikácie a redukcie jazykových prvkov)
5. Charakteristika hlavných zmien v praslovanskom základe slovenčiny v 10. storočí (zánik a vokalizácia jerov, kontrakcia, denazalizácia), rozsah a dôsledky týchto zmien.
6. Základné vývinové tendencie fonologického systému slovenčiny so zameraním na vývin konsonantickej a vokalickej mäkkostnej korelácie, na palatalizačné, depalatalizačné a asibilačné procesy a ich dôsledky vo vokalickej a konsonantickej štruktúre.
7. Vývin fonologického systému slovenčiny v 10. až 16. storočí a jeho konkretizácia na príklade ustálenia foném *dž* a *f*, zmeny *g* > *ɣ*, kvalitatívnej zmeny *w* > *v* a modifikácie *w* > *ŷ*, znelostnej neutralizácie, stredoslovenskej palatalizácie velár, asibilácie, diftongizácie a monoftongizácie.
8. Vývin slabiky – otvorenosť praslovanskej slabiky verzus zánik slabých jerov a dôsledok tejto zmeny na štruktúru slabiky, problematika pobočných slabík, ďalšie zmeny ovplyvňujúce vznik nových otvorených a zatvorených slabík
9. Vývin gramatických (morfologických) kategórií v starej slovenčine a jeho výsledky prejavujúce sa v súčasnej slovenčine
10. Základné vývinové tendencie morfologického systému slovenčiny v 10. až 16. storočí [s dôrazom na vývin substantívnych paradigiem (zmena kritéria členenia paradigiem, proces medziparadigmatického a vnútroparadigmatického vyrovnávania tvarov) a vývin slovesných tvarov (atematické a tematické slovesá, kategória času a sústava slovesných tvarov)]
11. Základné vývinové tendencie lexikálneho systému slovenčiny v 10. až 16. storočí (prehodnocovanie slovotvorných postupov a slovotvorných prostriedkov zdedených

z praslovančiny, vývin lexiky zdedenej z praslovančiny – zachovanie pôvodného významu, zmeny významovej stránky slov – charakteristika jednotlivých typov významových zmien, slová cudzieho pôvodu v lexike starej slovenčiny)

12. Dialektológia ako jazykovedná disciplína, z dejín slovenskej dialektológie, základné diela slovenskej dialektológie, stav doterajšieho výskumu slovenských dialektov
13. Metodologické aspekty dialektologického výskumu (základné metódy výskumu, objekt a predmet výskumu), jazykový zemepis a jazykové (nárečové) atlasy (so špecifickým zreteľom na Atlas slovenského jazyka), základné pojmy areálového skúmania (izoglosa, izoglosná zóna, areál)
14. Konceptie klasifikácie slovenských nárečí so zameraním na koncepciu R. Krajčoviča
15. Členenie a charakteristika západoslovenských nárečí
16. Členenie a charakteristika východoslovenských nárečí
17. Členenie a charakteristika stredoslovenských nárečí
18. Problematika nárečí so zreteľom na teritoriálny rozmer národného jazyka (teritórium nárečí a teritórium celonárodnej variety, postavenie slovenčiny za hranicami Slovenskej republiky: slovenské nárečia mimo územia Slovenska)
19. Z problematiky slovenských nárečí, ich vývinu a fungovania (terminologické vymedzenie, faktory vplývajúce na nárečovú diferencovanosť, postavenie nárečí v stratifikácii národného jazyka – vzťah nárečí a spisovného jazyka, konvergentné vývinové tendencie v nárečiach a problematika interdialektov, uplatňovanie nárečí vo sférach sociálnej komunikácie, bivarietizmus a i.)
20. Kultúrna slovenčina v staršom a mladšom predspisovnom období [vysvetlenie pojmu kultúrna slovenčina, bližšia charakteristika kultúrnej slovenčiny: jej formovanie, funkcie, vnútorné členenie (kultúrna západoslovenčina, kultúrna stredoslovenčina, kultúrna východoslovenčina), pamiatky, normalizovaná kultúrna slovenčina]
21. Čeština na Slovensku v 14. – 19. storočí [príčiny prenikania češtiny na Slovensko, pozícia češtiny v slovenskom prostredí a jej funkcie v jednotlivých obdobiach, neslovakizovaná a slovakizovaná podoba (nenormalizovaný a normalizovaný typ) češtiny a i.]
22. Bernolákovské obdobie (spoločenské podmienky, charakteristika bernolákovčiny, zásady kodifikácie, jazykové a literárne pamiatky, význam kodifikácie)
23. Štúrovské obdobie (odôvodnenie kodifikácie, Štúrova jazykovedná teória, kodifikačné podoba a zásady štúrovej kodifikácie, reakcie na kodifikáciu)
24. Reformné obdobie (jazyková situácia, staroslovenčina, predpoklady reformy, reformovaná podoba štúrovčiny: hodžovsko-hattalovská úprava), matičné a pomatičné obdobie v dejinách spisovnej slovenčiny (jazyková situácia, rozkolísanosť normy, pravopisné úpravy a normatívne príručky, osobnosti)

25. Spisovná slovenčina v medzivojnovom a povojnovom období [spoločenské podmienky, problematika purizmu, Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1931, 1939, 1940, 1953, 1968, 1991 – a ich ďalších vydaní (1997, 2000, 2013), jazykovedné inštitúcie, časopisy, prístupy lingvistov k spisovnému jazyku: polemika o teoreticko-metodologickej koncepcii spisovného jazyka (90. roky 20. stor. a prelom storočí)]
26. Základná línia vývinu slovenského pravopisu v predspisovnom období a spisovnom období

LITERÁRNA KRITIKA

1. Význam a funkcie literárnej kritiky, jej miesto v systéme literárnovedných disciplín (vzťah literárnej kritiky k teórii literatúry a k dejinám literatúry). Typológia literárnej kritiky. Prehľad a základné znaky literárnokritických žánrov – recenzia, kritika, esej, polemika, referát, glosa.
2. Literárnokritické myslenie v slovenskom umení a jeho formovanie od čias osvietenstva po obdobie umeleckej moderny. Literárna norma a jej vplyv na modelovanie estetických názorov v období romantizmu, realizmu, v koncepcii hlasistického hnutia a umeleckej moderny. Kľúčové postavy a diela literárnokritického myslenia – P. J. Šafárik, K. Kuzmány, Ľ. Štúr, J. M. Hurban, S. H. Vajanský, J. Škultéty, J. Vlček, T. Milkin, F. Votruba, J. Lajčiak, Ľ. Groeblová.
3. Pluralita literárnokritických postojov v tvorbe medzivojnových autorov. Cenzúra a retardačná funkcia literárnej kritiky v období schematizmu a sočrealizmu. Formovanie modernej podoby literárnej kritiky – 60. roky 20. storočia – súčasnosť. Kľúčové postavy a diela literárnokritického myslenia – Š. Krčméry, J. Felix, J. K. Šmálov, M. Bakoš, M. Pišút, A. Mráz, M. Chorváth, A. Matuška, M. Hamada, V. Mikula, P. Zajac, M. Součková,...
4. Literárnokritické polemiky a tenzie; ich význam vo vývoji literárnovedného myslenia na Slovensku a pri formovaní kánonu slovenskej literatúry: J. Fándly, A. Bernolák – J. I. Bajza; Ľ. Štúr – mesianisti, J. Kalinčiak; spor o Žehry; spor o Atalantu; J. Vlček – škola Štúrova; S. H. Vajanský, J. Škultéty – hlasisti, spor o Zolu; Š. Krčméry – J. Poničan; A. Matuška – J. E. Bor; J. Felix – D. Chrobák, spor o „anjelské zeme“; J. K. Šmálov – katolícka moderna; postoje literárnej kritiky k slovenskému surrealizmu; M. Hamada – V. Mináč; spor o Váľkovo Milovanie v husej koži.
5. Literárne noviny a časopisy v dejinách slovenskej kultúry, ich význam a kľúčové osobnosti: Staré noviny literárneho umění, Týždenník, Hronka, Orol tatarský, Slovenské pohľady, Literárne listy, Hlas, Dennica, Prúdy, DAV, Postup, Nová práca, Verbum, Elán, Tvorba, Kultúrny život, Mladá tvorba, Romboid, Revue svetovej literatúry, Dotyky, Literárny (dvoj)týždenník, RAK, Aspekt, Glosolália, Vertigo, Vlna, Enter.

STARŠIA SLOVENSKÁ LITERATÚRA

6. Staršia slovenská literatúra – vysvetlenie pojmu, jej charakteristické črty a periodizácia. Ľudová slovesnosť – jej vývin, druhy a žánre v kontexte literatúry staršej proveniencie.
7. Veľkomoravské obdobie – vznik, osudy a význam Veľkej Moravy; účinkovanie Konštantína (Cyrila) a Metoda. Literárne pamiatky: prekladová a pôvodná staroslovienska literatúra, *Proglas*, *Moravsko-panónske legendy* a i.

8. Stredoveká literatúra – periodizácia a jej spoločenské i umelecké východiská. Stredoveké latinské legendy, kroniky a iné literárne pamiatky daného obdobia.
9. Charakter slovenskej literatúry obdobia humanizmu a renesancie – periodizácia, spoločenské súvislosti a umelecké špecifiká. Latinská humanistická poézia – M. Rakovský, J. Jakobeus a i. Duchovná renesančná lyrika – J. Silván, J. Tranovský atď.
10. Renesančná vedecká spisba – J. Jesenius, V. B. Nedožerský a pod. Renesančná dráma – P. Kyrmezer, J. T. Mošovský a i.
11. Špecifické črty slovenského literárneho baroka – periodizácia, literárne a spoločenské osobitosti. Didakticko-reflexívna tvorba v období baroka – P. Benický, H. Gavlovič a pod. Baroková duchovná poézia – B. Szöllösi, Š. Pilárik, D. S. Horčíčka, S. Hruškovic atď.
12. Baroková próza – cestopisy a memoáre – Š. Pilárik, S. Chalupka, T. Masník, J. Simonides, J. Láni, D. Krman, S. Hruškovic a i.
13. Vedecká literatúra na Slovensku v barokovom období – M. Bel, D. S. Horčíčka, A. F. Kollár a pod. Národné a jazykové obrany – M. Bel, J. B. Magin, A. Mácsay a i.

DEJINY SLOVENSKEJ LITERATÚRY PO R. 1945

14. Literatúra v období medzi dvoma autoritatívnymi režimami (1945 – 1948) – striedanie paradigiem. Tvorba F. Švantnera, P. Jilemnického, V. Mináča. Doznievanie a premeny nadrealizmu, zmena statusu básnikov katolíckej moderny. Exil a priečinková literatúra.
15. Na ceste k estetickému autonómii (od polovice 50. rokov do začiatku 60. rokov 20. storočia). Povstalecká téma a nadvláda románového diskurzu v próze, nové možnosti epiky. Tvorba A. Bednára, R. Jašíka, V. Mináča.
16. Prelomenie schematizmu a návrat lyrického subjektu do poézie v druhej polovici 50-tych rokov. Tvorba M. Rúfusa, V. Turčányho a M. Válka, jej vývin, polemiky a diskusie.
17. Generačná výmena v próze 60. rokoch. Nadviazanie na prerušené vývinové tendencie (lyrizácia, modernizácia prózy). Zmena žánrovej paradigmy. Tvorba R. Slobodu, J. Johanidesa, V. Šikulu, L. Ťažkého.
18. Generácia Mladej tvorby v priestore lyriky. Skupinové a individuálne vystúpenia Trnavskej skupiny – konkretistov a osamelých bežcov (s presahom do súčasnosti).
19. Vývinové impulzy v tvorbe básnikov vstupujúcich do poézie v 60-tych a 70-tych rokoch 20. stor. (podnety poetizmu a klasicizmu, poézia všedného dňa, prozaizácia lyrickej výpovede, lyrika faktu). Tvorba J. Buzássyho, M. Kováča, Š. Strážaya, L. V. Gavorníkovej, Š. Moravčíka.
20. “Normalizácia” kultúry, násilné prerušenie kontinuity od 70. rokoch do konca 80. rokov 20. storočia. Nastolovanie „románovej situácie“ v próze, ideologické postuláty a skutočnosť. Tvorba D. Kužela, P. Jaroša, J. Vilikovského, L. Balleka, P. Hruza. Mihálikova básnická škola a prekonávanie jej tendencií v tvorbe D. Heviera, A. Ondrejčkovej a ďalších.

21. Gesto vzbury v druhej polovici 80. rokov 20. storočia. Detabuizácia tém, drastickosť a brutalita výrazu v poézii J. Urbana, I. Koleniča, T. Lehenovej. Kontinuita línie nekonformných individualistov v tvorbe „barbarov“ – R. Bielik, J. Litvák, A. Turan, K. Zbruž.
22. Prelom 80. a 90. rokov ako vývinový problém – medzi kontinuitou a ruptúrou. Význam a dôsledky plurality v umení: zrušenie cenzúry, paralelizmus viacerých prístupov, neprítomnosť štýlovej a smerovej dominanty. Podoby literárneho a literárnovedného života – inštitúcie, vydavateľstvá, periodiká.

DEJINY SLOVENSKEJ LITERATÚRY PO R. 1989

23. Tvorba generačne „starších“ autorov a ich stopa v literatúre po roku 1989: D. Dušek, P. Vilikovský, J. Johanides, S. Rakús, V. Šikula, M. Rúfus, J. Buzássy, J. Ondruš, Š. Strážay, Š. Moravčík.
24. Tendencie slovenskej prózy príznačné pre 90. roky 20. stor. a začiatok nového milénia: ironické prehodnotenie literárnej tradície (P. Pišťanek, D. Taragel, I. Otčenáš), nábehy k programovej postmoderne (T. Horváth, E. Erdélyi – M. Vadas, D. Mitana), regenerácia moderny (Balla, P. Rankov), trendy-literatúra (M. Hvorecký, V. Klimáček), hľadanie súčasnosti (M. Kopcsay).
25. Premeny svetovej drámy v 20. storočí – expresionizmus, absurdná dráma, epické divadlo, dokumentárna dráma, coolnes dramatika. Tradícia a experiment v slovenskej dráme po roku 1989 – K. Horák, M. Lasica a J. Satinský, S. Štepka, V. Klimáček. Nové javiskové formy a experimenty.
26. K autonómii ženského výrazu v poézii L. V. Gavorníkovej a T. Lehenovej. Archetypálne tendencie a écriture du corps v tvorbe M. Haugovej, A. Ondrejčkovej a E. Luky. Anestetické písanie N. Ružičkovej, K. Kucelovej a M. Ferenčuhovej.
27. Písanie žien, ženské písanie, feministická literatúra – rodová senzibilita v prózach J. Juráňovej, U. Kovalyk, M. Kompaníkovej, I. Dobrákovej.
28. Moderná spirituálna línia slovenských básnikov. Význam a podoby archetypu, eschatologická tenzia, inšpirácie tvorbou metafyzických básnikov 20. storočia (T. S. Eliot, Cz. Miłosz, Z. Herbert). Poézia E. J. Grocha, R. Juroleka, D. Pastirčáka, M. Milčák, P. Milčáka, J. Gavuru, J. Palaščáka.
29. Aktuálna slovenská próza – mladšia generácia medzi svetom a domovom (expati: S. Žuchová, Z. Kepplová – nové poňatie regiónu: Carpathia M. Krajňáka).
30. Text generation v priestore lyriky – konceptuálnosť, anestetickosť, žánrový experiment – báseň-steril, samoreferenčnosť textu, cyberkultúra. Funkcie pseudonymného písania. Poézia P. Macsovzského, M. Habaja, P. Šuleja, A. Habláka, M. Solotrúka. Ženský variant anestetického písania.